La Voz de Galicia

Nesta década Compostela cumpre 1.200 anos

Manuel F. Rodríguez

Santiago

1 de novembro de 2026

https://www.lavozdegalicia.es/noticia/santiago/2026/11/01/span-langglnesta-decada-compostela-cumpre-1200-anosspan/0003_202611S1C7991.htm

Na actual década cumpre os doce séculos. **Ata o de agora non se coñece ningunha iniciativa de conmemoración do sucedido**. E iso que se trata dun feito transcendental. Supuxo, dun golpe, o nacemento do mundo xacobeo, o da futura cidade de Santiago de Compostela, e, dun xeito incipiente, o do Camiño de Santiago.

Referímonos, por suposto, á **descuberta nalgún momento da terceira década do século IX, na actual urbe compostelá, dos que se consideraron os restos do apóstolo Santiago o Maior**.

Gravado de 1880 que reproduce o recipiente de pedra onde en xaneiro de 1879 se reencontraron uns fragmentos óseos que acabarían atribuíndose a Santiago e aos seus dous discípulos. Encontrouse enterrado tras o altar maior da catedral compostelá

Polo tanto, neste tempo no que estamos ese feito alcanza os 1.200 anos. **Coñécese desde a Idade Media co termo latino *inventio* —descubrimento—**. E sucedeu nun modesto mausoleo situado onde agora se expón ao culto a arca de prata cos restos do Apóstolo, baixo o altar maior da catedral de Santiago.

O home no que todo coincide

Teodomiro. Este é o personaxe histórico clave para datar a *inventio* compostelá. Porque non se coñece o ano en que se produciu nin ningunha fonte orixinal. Nin tampouco, por certo, a razón pola que se relacionou co apóstolo Santiago.

Pero por que Teodomiro? Por ser o bispo de Iria Flavia (Padrón), a cuxa diocese pertencía a actual Compostela. E porque os principais textos posteriores que citan a *inventio* aluden a el como a autoridade anunciadora do achado. Todo comezaría coas estrañas luminarias vistas nun antigo cemiterio por un ermitán chamado Paio, residente no espazo ocupado hoxe pola igrexa de San Fiz de Solovio. Como as luminarias persistían, Paio avisou a Teodomiro, quen tras tres días de xaxún no lugar, anunciou que alí estaba enterrado o apóstolo Santiago o Maior.

O primeiro texto que describe este feito é a *Concordia de Antealtares*, en 1077. Faino porque os monxes custodios do sepulcro querían evidenciar que levan no lugar desde as datas inmediatas ao descubrimento. Pretendían preservar así os seus dereitos ante a construción da actual catedral, que ía ocupar o terreo onde residían.

E por que nos anos 820?

A práctica totalidade dos estudosos actuais defenden os anos vinte do século IX para a *inventio*. E só algún, como **o medievalista Manuel Díaz y Díaz**, a leva ao límite máximo do ano 834, aténdose a certos textos relacionados coas primeiras concesións á futura urbe.

A defensa desta década parte de varias consideracións. A máis relevante: que Teodomiro antes do 820 non era bispo de Iria e que a finais desa década hai referencias a que se estaría levantando ou xa estaría levantada unha primeira e modestísima igrexa vinculada ao sepulcro apostólico. Sostén isto, por exemplo, **o grande estudoso da Compostela altomedieval Fernando López Alsina**. Para el, o feito de que contra o ano 829 o rei asturiano Afonso II o Casto concedese un territorio de tres millas arredor do sepulcro, o chamado «Locus Sancti Iacobi» —Lugar de Santiago—, significa que xa había actividade ao respecto.

É posible, malia non haber probas específicas, que **Afonso II** visitase o sepulcro con motivo desta concesión. Converteríase nese caso no primeiro peregrino xacobeo coñecido e no simbólico iniciador do Camiño de Santiago.

«O achado —remata Alsina— resultaría incuestionable para Afonso II, xa que de tratarse dunha invención, por que non a situou en Oviedo —sorrí o medievalista—, a capital do reino que el mesmo estaba potenciando? Tratábase dun apóstolo de Cristo».

O exarquiveiro da catedral compostelá e profesor universitario **Xosé Manuel Sánchez** estudou a fondo a data do achado contrastando todo tipo de fontes. Fíxoo no 2012 e chegou á mesma conclusión: «Movémonos con maior probabilidade nos anos vinte do século IX».

Compostela nacerá e expandirase desde ese momento arredor dun sepulcro. Esa é a súa singularidade. Con ese achado, fose cal fose o seu contido, pasarase das tradicións á historia.

Tradicións remotas

Nos séculos VI-VII o *Breviario dos apóstolos*, elaborado en territorio franco-italiano, propón por primeira vez que Santiago o Maior predicaría ata as terras máis occidentais de Hispania. E o monxe inglés Beda o Venerable, a comezos do século VIII, escribe que os restos de Santiago están ocultos e enterrados nos últimos confíns hispanos.

Descoñécense por completo as orixes destas afirmacións. Responderían a tradicións ou mesmo a creacións destinadas a defender que os apóstolos levaron o Evanxeo por todo o mundo coñecido, conforme ao mandato de Xesús. Pero isto aínda non era historia.

Iso si, non pode descartarse que estes textos, difundidos por Europa, influísen na creación dun substrato culto e popular a favor dunha relación de Santiago co poñente peninsular.

A realidade é que o achado do sepulcro —e isto si que xa é historia— tería un inesperado éxito. E difundiuse cunha inusitada rapidez para aqueles tempos. Os monxes franceses Usuardo de Saint Germain-de-Près e Floro de Lyon, os primeiros en dar noticia da *inventio*, fano a mediados do mesmo século IX. Afirman que Santiago está enterrado «nos últimos confíns» hispanos e —isto é a maior novidade— que son obxecto de «gran veneración». Tamén hai noticia no 883 do

que sería un dos primeiros peregrinos chegados desde unha longa distancia: chamábase Geilon e era francés.

En fin, que os 1.200 anos da *inventio* merecerían unha celebración. É un feito determinante que está por riba de toda pretensión reducionista desde calquera ámbito.

Os ósos do Apóstolo, ilocalizables desde o século XII, reencontráronse de novo en 1879

Sorpresa. A *inventio* do século IX non foi a única que viviron os restos de Santiago. En 1879 produciuse a chamada *reinventio* ou segunda *inventio*. É unha longa e intricada historia.

Os que Teodomiro considerara os restos apostólicos pasaron a vivir tranquilos e expostos ao culto no seu modesto mausoleo. Só os importunaban certos peregrinos influentes que pretendían lograr o máis abraiante souvenir: un fragmento óseo do Apóstolo.

Foi así ata que a comezos do século XII o arcebispo Diego Xelmírez alzou sobre o sepulcro un gran altar maior, situado onde está o actual. Desde esa os peregrinos non volveron ter acceso nin ao sepulcro nin ás reliquias. Protestaban moitos, pero seguiron vindo.

En 1589, ante un inminente ataque inglés á cidade que finalmente repeleron na Coruña, levaron da catedral todas as reliquias. Todas menos os supostos restos do Apóstolo. Porque ninguén, que se saiba, tiña claro onde se localizaban.

A «reinventio»

A cidade entrou nunha gran decadencia no século XIX. Nese contexto sucede un milagre: chega a Compostela o cardeal valenciano Miguel Payá y Rico. Un influente liberal. Payá, «coa oposición dos inmobilistas cóengos da catedral», como recorda a historiadora francesa Adeline Rucquoi, ordena a busca dos restos ao cóengo e arqueólogo Antonio López Ferreiro.

É así como en 1879 aparece enterrado no trasaltar do altar maior un ruín receptáculo de pedra con pequenos anacos óseos. Estúdanos na Universidade e conclúen que poden ser os perdidos restos de Santiago e os seus discípulos Teodoro e Atanasio.

Faltaba que o Vaticano certificase esta segunda e impensable *inventio*. Payá empregouse a fondo. «A súa relación co papa León XIII influíu sen dúbida en que o proceso saíra adiante», sostén Antón Pombo, principal estudoso da figura de Payá. En 1884 o papa certificou os restos e convidou ao mundo a volver a Compostela.

Esta iniciativa axudaría co tempo ao renacer da proxección internacional da cidade. No 2029 a *reinventio* estará tamén de aniversario: cumpre 150 anos.